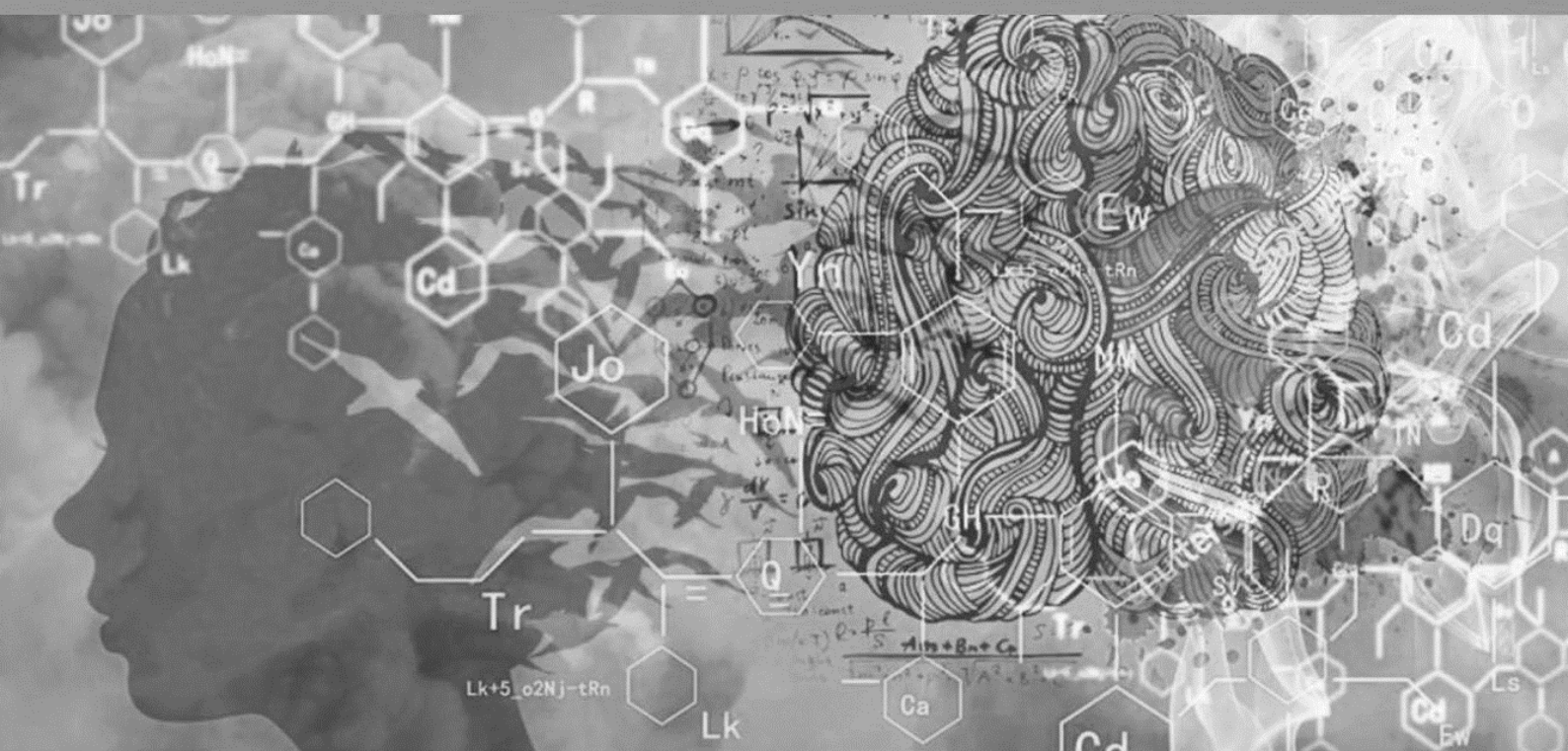

SCI-CONF.COM.UA

TOPICAL ISSUES OF MODERN SCIENCE, SOCIETY AND EDUCATION

**PROCEEDINGS OF IV INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
NOVEMBER 1-3, 2021**

**KHARKIV
2021**

TOPICAL ISSUES OF MODERN SCIENCE, SOCIETY AND EDUCATION

Proceedings of IV International Scientific and Practical Conference

Kharkiv, Ukraine

1-3 November 2021

Kharkiv, Ukraine

2021

UDC 001.1

The 4th International scientific and practical conference “Topical issues of modern science, society and education” (November 1-3, 2021) SPC “Sci-conf.com.ua”, Kharkiv, Ukraine. 2021. 1402 p.

ISBN 978-966-8219-85-6

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Topical issues of modern science, society and education. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kharkiv, Ukraine. 2021. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-topical-issues-of-modern-science-society-and-education-1-3-noyabrya-2021-goda-harkov-ukraina-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: kharkiv@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2021 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2021 Authors of the articles

ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ПЕРВИННИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ЕКОЛОГІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ У ПРИРОДІ

Вертугіна Валентина Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Галандзовська Юлія Денисівна,
студентка 6 курсу спеціальності Дошкільна освіта
Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

Вступ. Оновлення сучасної системи освіти потребує застосування нової стратегії виховання екологічної культури і формування відповідального ставлення зростаючої особистості до природи у процесі різних видів діяльності. Зважаючи на особливості розвитку сучасних дітей, все більшого значення набуває питання формування у них уявлень не тільки про природне довкілля, про об'єкти природи, природні явища, а й про екологічні зв'язки в природі. В Державному стандарті дошкільної освіти (БКДО) в освітньому напрямі «Дитина у природному довкіллі» зазначено, що на кінець дошкільного віку дитина має усвідомлювати зв'язки між рослинами, тваринами, їхні функції в природі, встановлювати залежність об'єктів природи від екологічних факторів, розуміти особливості та умови розвитку рослин, існування тварин (стадії розвитку, залежність від середовища існування; реакції на сезонні зміни) [1]. Усвідомлення дитиною цих зв'язків допоможе зрозуміти тісну взаємодію всіх компонентів природи і вплив природного середовища на життя живих організмів, зокрема і людини, змотивує до екологічно доцільної діяльності, формуватиме екологічну освіченість і власний досвід активної діяльності в різних ситуаціях для вирішення конкретних проблем.

Мета роботи. Окреслити особливості і засоби формування у дошкільників первинних уявлень про екологічні зв'язки в природі.

Матеріали та методи. Питання екологічної освіти та формування у дошкільників первинних уявлень про екологічні зв'язки в природі знайшли своє відображення у працях Я.А. Коменського, Ж.Ж. Руссо, Г. Песталоцці, К. Ушинського, В. Сухомлинського.

Наразі доведено, що становлення екологічного світогляду відбувається поступово протягом багатьох років життя й навчання людини. Українські педагоги Н. Глухова, Н. Горопаха, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій зазначають, що початок цього процесу припадає на період дошкільного дитинства, коли у процесі освітньої діяльності закладаються основи світорозуміння, екологічної свідомості і практичної взаємодії з природою.

Результати. Здійснюючи ретроспективний погляд, зазначимо, що педагоги минулого вказували на неоціненне значення природи в житті людини, особливо на формування у дітей уявлень про взаємозв'язки в природі. Педагогіка В. Сухомлинського направляла вихованців на розуміння того факту, що природа не може стати тільки об'єктом людського впливу - вона повинна стати рівноправним суб'єктом плідної взаємодії [8, с.35]. Відомий педагог гостро виступав проти технічного, антигуманного ставлення до навколишнього. Педагогічна спадщина В. Сухомлинського наскрізь пройнята тривогою за збереження землі як унікальної екосистеми - одна з його заповідей, звернених до дітей, каже: «Щоб зірвати одну квітку, необхідно виростити десять» [8, с.27]. Основою гуманістичного виховання педагог вважав усвідомлення взаємозумовленості всього живого на планеті. В. Сухомлинський підкреслював, що, розглядаючи квітку або окрему пелюстку, крило метелика або пушинку тополі, дитина не повинна забувати глобальну істину: природа - це єдине ціле, їй притаманна своя гармонія взаємозв'язків і залежностей [8, с.43].

Сучасні науковці (Г.Беленька, С. Ніколаєва, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева) вважають, що знання про природу, пропоновані дошкільникам, повинні являти собою не суму розрізнених фактів, а взаємозалежний, послідовний ланцюжок уявлень, що розкривають найбільш важливі зв'язки та закономірності світу природи [2;4].

Зазначимо, що в Україні є кілька підходів до природничо-математичної освіти. Один з них – екологічний - орієнтує на формування екологічної свідомості особистості – здатності усвідомлювати взаємозв'язки у природних середовищах існування, прогнозувати наслідки їх порушення, прагнення до екологічно доцільної діяльності у природному доквіллі. Цей напрям досліджують Н. Горобаха, Н Лисенко, С. Ніколаєва, З Плохій, О. Соцька [4].

Екологічна компетентність акумулює екологічні цінності, мотивацію до екологодоцільної діяльності, екологічну освіченість і власний досвід активної діяльності в різних ситуаціях для вирішення конкретних проблем. Складовою частиною життєвої компетентності виділяють еколого-природничу, яка уособлює конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання, іншими словами, включає три компоненти: інтелектуальний (когнітивний), емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний [5].

В сучасних умовах розвитку суспільства значення набуває розвиток критичного мислення у дошкільників. Задля виявлення і розуміння природних причинно-наслідкових залежностей дитина повинна володіти певними розумовими діями. Очевидно, вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, абстрагуватися недостатньо. Необхідно також, щоб вона вміла розглядати один і той же об'єкт з різних точок зору, вміла бачити різні об'єкти в одному аспекті, поєднувати їх, знаходити спільність об'єктів в підпорядкованості однієї і тій же залежності. Свідченням осмисленості засвоєних знань буде їх практичне застосування і обґрунтоване пророкування нових фактів [4].

Доведено, що в період дошкільного дитинства закладаються основи екологічної культури особистості, головною метою якої є екологічна обізнаність. Тому, ще раз переконуємося: у дітей дошкільного віку важливо сформувати найперші наукові уявлення про взаємозв'язках між живими організмами і природним навколишнім середовищем.

Наявність таких знань допомагає зрозуміти, як тісно взаємодіють між собою всі компоненти природи і як людина і інші живі організми залежать від

природного середовища. Людина - частина природи; її біологічні процеси як живої істоти відбуваються відповідно до біоритмів сонячного часу. Тому науковці зазначають, що для здоров'я важливо звертати увагу на зміни з об'єктами природи залежно від пори року, умов життя, особливостей розвитку тощо і поводити себе як всі об'єкти природи: лягати спати і прокидатися з сонцем, бути активнішим навесні і влітку, не перевтомлюватися пізньої осені та взимку, коли сонячної енергії, набагато менше. З придбанням екологічних знань у дітей буде формуватися розуміння самоцінності природи, відчуття себе її частиною [4].

Головним принципом відбору екологічних знань є принцип науковості, який передбачає засвоєння дітьми основних екологічних ідей і понять. Пригадаємо слова відомого педагога Дж. Локка: «Вони (діти) мандрівники, які недавно прибули в чужу країну, про яку нічого не знають. Тому совість зобов'язує нас не вводити їх в оману» [7, с.37].

Діти трьох-чотирьох років вчаться орієнтуватися в ознаках живих істот, спостерігаючи за рослинами і тваринами.

Старші дошкільнята можуть виділяти в процесі предметно-почуттєвої діяльності істотні (основні) зв'язки між явищами дійсності і відтворювати їх в образній формі - формі уявлень. За допомогою цієї системи знань дитина вчиться узагальнювати, та осмислювати природні явища [2;4;6]. Усвідомивши потреби живої істоти і необхідність її задоволення, дошкільник буде здатний встановити екологічні зв'язки між неживими об'єктами природи (повітрям, ґрунтом, водою) і живими істотами, а також зрозуміє взаємозалежність між живими організмами [2]. Яскравим прикладом таких зв'язків, доступним для сприйняття дітьми, є сезонні зміни в житті природи: птахи відлітають у теплі краї через відсутність корму. Навесні цей ланцюжок поновлюється в зворотному напрямку.

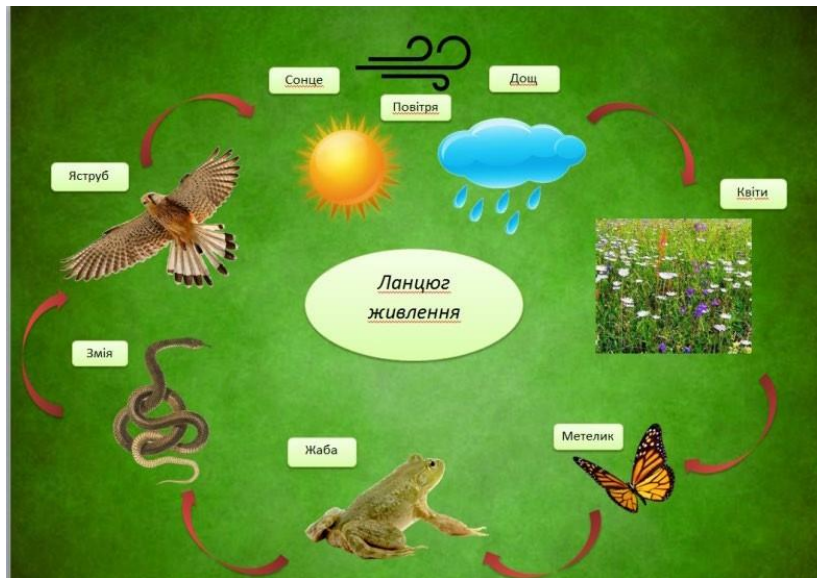
С. Ніколаєва вказує на те що такий підхід при розвитку екологічних уявлень має методологічне значення: діти мають складати загальну картину

світу та його різноманіття. Це дозволяє дошкільнику пізнавати природу та її зв'язки [2].

Спочатку увагу дітей потрібно акцентувати на прямих зв'язках між конкретними рослинами і тваринами (метелики - квітучі рослини). Потім дорослий повинен допомогти дітям зрозуміти зворотну залежність об'єктів природи один від іншого. В існуванні такої залежності дошкільнята можуть переконатися наочно. Знищені гусінню листя свідчать про недостатню кількість птахів, які саме в цій місцевості харчуються нею. Старші дошкільнята вже здатні засвоїти цілі ланцюжки таких зв'язків (а не лише їх окремі ланки). Щоб діти краще зрозуміли нові складні поняття, варто використовувати ілюстрації, виготовлені на зразок «живої» картинки. Ряд зображень різних об'єктів природи легко розмістити на фотодошці, на магнітній дошці, створити колажі з вирізаних картинок та й просто зобразити на папері, використовуючи різні техніки малювання. Діти охоче складають з картинок найпростіші моделі екосистеми (луг, ліс, водойма), і швидко вчаться пояснювати екологічні зв'язки, які існують в природі. Можна в центрі дошки виставити зображення однієї тварини чи рослини, чи явища природи і запропонувати дітям скласти картинку, орієнтуючись на питання «Хто (що)?», «Кому потрібний». Цікавим прийомом у формуванні уявлень про екозв'язки в природі для дошкільників є проблемні ситуації. Наприклад, розмовляючи з дітьми про траву, дорослий може поставити запитання : «Для кого трава важливіша : для людини, яка по ній ходить, чи для тварини, яка її їсть? Чому?»

Неоціненний досвід у розумінні взаємозв'язків у природі дає спільна взаємодія з дітьми по створенню інтелектуальних карт [5]. Діти жваво включаються в діяльність, міркують, роблять умовиводи, опираючись на власні судження і докази інших дітей. Надалі по створеній разом з дорослим карті розповідають про взаємозалежність між рослинним і тваринним світом, акцентуючи увагу на змінах, які відбуваються у природному довіллі. Приклад інтелектуальної карти зображено нижче (рис. 1).

Рис. 1. Ланцюг живлення

Безперечно, екологічні зв'язки в природі набагато складніші, але у дітей дошкільного віку формують лише узагальнене уявлення про різноманітність живих організмів і їх екологічну єдність.

Висновки. На кінець дошкільного віку у дітей має бути сформоване повне уявлення про природне довкілля, про гармонію рослин та тварин у своєму середовищі, а також турбуватись про них, розуміти, що людина є частиною природи, розуміти важливість правильного використання природних благ та ресурсів, знати, що забруднення землі, водного простору, повітря наносить шкоду всім живим організмам на планеті. Сформованість первинних уявлень про екологічні зв'язки в природі допоможе, на нашу думку, виховати у дошкільників ціннісне ставлення до природного довкілля. Є багато засобів формування первинних уявлень про екологічні зв'язки в природі, серед яких ми виділяємо : природне довкілля, спостереження, інтелектуальні карти, проблемні ситуації, фотодошки, магнітні дошки, фланелеграф.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

2. Беленька Г. В., Науменко Т. С, Половіна О. А. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік : нав.-метод. посіб. – Київ: Генеза, 2013. – 112 с.
3. Богініч О. Л., Беленька Г. В. Природа і рух: [посіб. для батьків дошкільнят та соціальних педагогів] / за заг. ред. С. Чередниченко. - К. : Кобза, 2003. - 192 с.
4. Волинець К.І., Волинець Ю.О., Правдива А.П. Сучасні підходи до формування ціннісного ставлення до природи в дітей старшого дошкільного віку. Народна освіта. - Випуск №2(41). - 2020 р.
5. Гавриш Н. В. Використання карт розумових дій і коректурних таблиць // Режим доступу:
http://labdo.luguniv.edu.ua/04_tehnologyi/01_technology_Gavrich/index.htm
6. Кононко О. Л. Готовність майбутнього педагога до формування у дошкільників цілісної наукової картини світу. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : РДГУ, 2017. Вип. 17 (60). – С. 140
7. Локк Дж. Мысли о воспитании. История дошкольной зарубежной педагогики: Хрестоматия. – М.: Просвещение - 1974. – 386 с.
8. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения в 3-х т. – М.: Педагогика - 1980. – 86с.